

ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА КРИЗЬ ПРИЗМУ БІОГРАФІКИ

УДК 930.1:94:323.212](477-25) «186/189»(092)

*Тарас Юрійович НАГАЙКО,
докторант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
кандидат історичних наук (м. Переяслав-Хмельницький).*

БІОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДІВСЬКОГО РУХУ: МЕТОДОЛОГІЧНА ТА ДЖЕРЕЛЬНА ВІЗІЇ

У даному огляді з погляду методології, а також у контексті джерел, розглянуто історіографічні аспекти українського громадського руху другої половини ХІХ ст.

Ключові слова: біографічні відомості, український громадський рух, біографістика, методологічна візія, бібліографічне джерело.

In this review of methodology and source historiographical context discussed aspects of Ukrainian community movement of the late nineteenth century.

Keywords: biographical information, the Ukrainian communities' movement, biographical, methodological vision, bibliographic sources.

В данном обзоре с позиции методологии, а также в контексте источников, рассмотрены историографические аспекты украинского гражданского движения второй половины ХІХ века.

Ключевые слова: биографические сведения, украинское гражданское движение, биографистика, методологическая визия, библиографический источник.

Громадський українофільський рух у середовищі вітчизняної інтелігенції у другій половині ХІХ ст. є одним із ключових етапів

усвідомлення та утвердження національного архетипу, притаманного сучасному українцеві. Адже наукові та світоглядні постулати, вироблені тогочасними інтелектуалами, лягли в основу творення національного міфу. Ключовою особливістю цього процесу у зазначений період стала апеляція провідних представників творчих кіл, котрі сповідували україноцентричні погляди, до історії та народної культури. Громадivecь Є. Чикаленко у своїх спогадах так висловився щодо цього: «*В часи національного відродження народу національна інтелігенція його перше всього і найбільше інтересується філологією та історією того народу*» [15, с. 111].

Зародження та подальша еволюція українофільства визначили цілу епоху у формуванні ключових сентенцій розвитку української національної ідеї аж до самого її втілення в окремому державному утворенні. Представники українського громадівського руху виступили творцями та водночас носіями того нематеріального інтелектуально-духовного спадку, що забезпечив передачу власного культурного архетипу між поколіннями українців. Духовність і культурні традиції як основа української ментальності, а також глибоке історичне коріння та незламний дух у прагненні до волі на своїй землі змогли отримати належне осмислення та оцінку вчених, мистецьких і громадських діячів. Унаслідок титанічних вольових зусиль і завдяки подвижницькій праці останніх ми отримали концепцію української світоглядної парадигми, де шляхом усвідомлення власної окремішності зрозумілою постала потреба віднайдення власного місця з-поміж народів Європи. У вкрай несприятливих умовах урядових гонінь, цензури, переслідувань за національною ознакою українцям вдалося відстояти право на самовизначення. Ключову роль у цьому процесі відіграли громадівці різних поколінь. Об'єднані спільним стремлінням любити та поважати своє коріння, вони довели, що Україна є самобутньою територією з власною культурою та історією, відтак, створили передумови до появи нової української держави.

У цій розвідці ми свідомо не зупинятимемося на докладній характеристиці конкретних праць, що містять біографічний матеріал стосовно українофілів-громадівців. Натомість спробуємо дати оцінку методологічним і джерелознавчим процесам, які вплинули на фактичне та фактологічне осмислення теми вітчизняними дослідниками.

Слід сказати, що аналіз і характеристика бібліографічного сегменту теми подекуди вже ставала предметом авторських студій [9]. Також у попередньому числі цього наукового збірника ми розглянули низку опублікованих за останній період робіт вітчизняних на-

уковців, у засновок яких покладено біографічні відомості про діячів українського громадівського руху [8]. Окрім того об'єктом нашої уваги виступають матеріали особового походження: щоденники, мемуари, листи, спогади тощо. Окремі аспекти, пов'язані з особливостями застосування названих видів джерел щодо теми громадівського руху в Україні у другій половині XIX ст. розглянуто у статті А. Катренка та Н. Чирикало [4]. Відтак, дозволимо собі не зупинятися докладно на окремому аналізі цих матеріалів.

Нижче спробуємо докладніше проаналізувати деякі аспекти окресленої теми:

а) методології, що охоплює питання визначення місця біографічних даних у системі наукового дискурсу стосовно досліджуваної теми та шляхи наукової інтерпретації біографічних відомостей;

б) аналізу біографічних відомостей представників громадівського руху другої половини XIX ст. як складової джерельної бази.

Біографія розуміється нами як невід'ємна складова олюднення історичного процесу. Біографічна інформація стосовно того чи іншого його представника, на нашу думку, виступає повноцінною складовою джерельної бази не лише для з'ясування певних фактів із життя та діяльності, а виводить до характеристики соціально-інтелектуального портрету особи, вивчення її внутрішнього ментально-психологічного образу, розуміння ціннісних орієнтирів і мотивів у здійсненні суспільного, творчого та наукового поступу тощо.

Міждисциплінарність гуманітарних студій обумовлює широке застосування різних дослідницьких методів у суміжних наукових практиках. Біографіка, як один з напрямків, що відповідає за антропологічний вимір гуманітарних студій, активно застосовується істориками. Міждисциплінарна площина соціально-гуманітарного знання визначає застосування біографічного підходу, зокрема в історичному дискурсі, саме зважаючи на потребу олюднення історичного процесу. За роки радянської влади утвердилася система домінування наукових підходів класового та макро-економічного змісту. Внаслідок такої ідеологічної доктрини з історії зник не лише національний фактор, який усіяко заперечувався, а й персоніфікований підхід до вивчення індивідуального внеску тієї чи іншої особистості у творення історичного процесу.

На думку С. Ляшко, створення (відродження — *Т. Н.*) традиції національних біографічних досліджень є одним із пріоритетних завдань держави [6, с. 474]. У подальшому, досліджуючи трансформацію біографічного методу в межах практик сучасної гуманітаристики, С. Ляшко та Н. Марченко дійшли висновку, що біографія в історич-

ній ретроспективі виступає феноменом соціокультурного буття людства — *«була й залишається однією із основоположних фундаментальних підвалин життя та його осмислення»* [5, с. 465]. У цьому контексті наш безпосередній інтерес викликає думка дослідниць щодо «біографічного повороту» у сучасній гуманітаристиці: *«... саме перехід до посткласичного способу конструювання «онтології людини» та переосмислення проблеми біографічних і автобіографічних наративів призвели до трансформації комплексу умов, що забезпечують текстуальне представлення індивідуального та колективного досвіду/життєпису в межах біографістики, спричинивши появу біографіки як міждисциплінарної галузі гуманітарних досліджень і суми продукованих суспільством біографічних/автобіографічних текстів»* [5, с. 466].

Враховуючи виключну значимість періоду національного відродження та важливість особистісного внеску представників прогресивної українофільської течії — громадівців, слід зауважити, що першочерговість і обов'язковість використання біографічних відомостей має визначальний вплив у вивченні як заявленої, так і інших подібних тем. Для обґрунтування цієї тези звернемося до тверджень провідного теоретика вітчизняної біографіки В. Попика. Аналізуючи етапи становлення та формування цього напрямку у вітчизняній історіографії, фахівець зауважує, що саме розуміння першочергового значення «збирання імен» у 50-х рр. XIX ст. дало початок справі пошуку, систематизації та публікації відповідних відомостей, що призвело до «олюднення історії» [13, с. 23]. Усвідомлення вченим важливості біографічних відомостей та їхнього сприйняття як своєрідного фундаменту національного історіописання засвідчує наступна цитата: *«Історія, дана в іменах великої когорти її видатних діячів, завжди і скрізь пропагується як предмет національної гордості, підтвердження спроможності й успішності нації серед інших народів і держав — суб'єктів цивілізаційного процесу»* [14, с. 10].

Визначальним періодом у започаткуванні біографічної традиції став етап національного відродження, що визначив жвавий інтерес до долі державних і культурних діячів та інших помітних постатей у державотворчому генезисі та побудові українського національного міфу. Характеризуючи романтико-героїчну парадигму української біографіки, В. Попик зазначає: *«... вже у другій половині – наприкінці XIX ст. розвиток національної свідомості та виразно демократична, народницька зорієнтованість української національної ідеї, що формувалася на той час, утвердження загального народознавчого спрямування української гуманітарної науки, стимулювали стрімке*

зростання інтересу дослідників до неординарних постатей із усіх без винятку щаблів суспільної ієрархії, до особи, незалежно від її походження та соціального стану, інтересу, що визначався лише визнанням особистого внеску певної людини в історію та культуру України» [14, с. 19]. Зокрема дослідник відзначає, що в згаданий період мала місце проблемно-тематична «багатожанровість» біографічних студій, що містили стислі біографічні розвідки, історико-бібліографічні та літературні нариси науково-популярного змісту, а також відповідні матеріали та документи [14, с. 19].

Біографістика вже має солідний бібліографічний спадок як якісний вимір наукової біографіки. До опублікованих матеріалів біографічного змісту в межах досліджуваної теми можна зарахувати дисертаційні дослідження, монографії, наукові статті та розвідки, присвячені окремим персоналіям громадського руху. Доповнюють цей перелік словники, довідники та енциклопедії, де вказуються відомості про осіб із персонального складу українських громад.

Олюднення історії спричинило увагу до таких напрямків історичного пошуку як наукова біографія та інтелектуальна біографія. Сюжетами наукових досліджень усе частіше виступають інтелектуальні мережива (середовища), родинні та професійні кола, корпоративні взаємини, науковий спадок і долі окремих представників того чи іншого суспільного цеху. Зазначена наукова практика повертає забуті імена, сприяє об'єктивному висвітленню загальних історичних тем та окремих сюжетів. Крізь призму осмислення персональних даних, біографічних відомостей та індивідуальних інтелектуальних інтерпретацій буття постає складно вимірна реальність минулого.

Показовим прикладом активного залучення джерел біографічного змісту у наукові студії з вивчення періоду «останнього національного відродження» стала впроваджена М. Грушевським практика публікації матеріалів і джерел приватного походження у часописах Історичної секції Української академії наук «Україна» та «За сто літ». У передньому слові до останнього вчений зазначає: «Редакція «України» із свого боку безпосередньо спонукала до споминів цілий ряд представниць і представників старших і молодших поколінь, як от Олену Пчілку, Ірину Вол. Антонович, Л. Ф. Мищенко, М. М. Грінченко, Н. Д. Романович-Ткаченко, Гн. П. Житецького, А. В. Верзилова, І. О. Козака, М. М. Мочульського та ин.» [2]. Аналізуючи ситуацію з публікацією зазначених матеріалів у періодичних виданнях на початок ХХ ст., історик подає наступну характеристику: «В нормальніших обставинах культурного життя сей процес ілюструється в значній мірі автоматично даними матеріалами щоденної преси й тою масою буденної обивательської літера-

тури, що переломлює й перетравлює в собі провідні ідеї корифеїв літературного й громадського руху, служить мірилом їх впливу й дієвої енергії, дає образ настроїв ширших інтелігентських кругів і мас людности, зростання їх рухової сили та виясняє її підоснови. Але в нас на Україні, особливо Україні Східній, «Великій», або «Наддніпрянській» — таких нормальних обставин виявлення сього процесу не було. Не тільки в порівнянні з Західною Європою, а навіть коли поставити її поруч із Західною Україною, маємо в тім велику різницю на її некористь! Преси і взагалі періодик не було. Через цензурне ухо пролазив і виходив на світ тільки невеликий відсоток того, що призначалося до друку, і цілком пропадала переважна його частина. Можливості виявів настроїв і домагань громадянства були зведені до мінімуму — аж до самої революції 1905 року, або її передоднів» [2, с. IV].

Про недостатню вивченість громадівського руху зауважує й діаспорний історик М. Антонович, який стверджує: «Все ж таки ми дотепер не маємо не те що монографії про громади як цілість, але й про окремі громади в нас нема відповідних розвідок. Трохи краще ми ознайомлені з діяльністю Київської, Полтавської, Чернігівської, а також, частково, Харківської громад. Дуже мало ми знаємо про первісно саму головну Петербурзьку громаду, деякі з них нам зовсім невідомі» [1, с. 29]. Описуючи як важливий фактор ситуацію з джерельною базою вивчення громадівського руху, дослідник вказує на недостатнє висвітлення у спогадах та інших особових матеріалах перепитій українського національного життя. Цьому він дає наступне пояснення: «Щойно після революції 1905 р. можна було трохи вільніше писати про минуле, але тоді ж вже багато учасників громад повмирало, багато дечого забулося та й охочих до писання спогадів не було надто багато. Найцікавіші спомини з кінця 1850-х і початку 1860-х років лишили нам або такі діячі як В. Антонович, К. Михальчук і Б. Познанський, які прийшли в українське життя з польського або принаймні сполонізованого суспільства, або ж О. Русов — з Російського. Усі ці діячі намагалися в першу чергу пояснити, чому і як вони опинилися в українському рухові» [1, с. 29].

Історик І. Житецький обґрунтовуючи джерельну базу своїх наукових пошуків у праці «Київська громада за 60-х років» — одній із перших предметних розвідок, присвячених персональному складу зазначеної організації, що містить біографічні відомості, зауважує: «Гадаємо, що своєчасно буде ще раз переглянути відомості про Київську Громаду 60-х років, використовуючи і друквані матеріали, і спогади сучасників, і те що збереглося в пам'яті людей пізнішого

віку, близьких до старих українських діячів та їх громадського життя» [3, с. 91].

У статті В. Міяковського «Киевская Громада. Из истории украинского общественного движения 60-х гг.» сюжети історії громадівського руху досліджуються на основі автобіографічних матеріалів і спогадів відомих суспільних діячів Б. Познанського, В. Антоновича, М. Драгоманова, О. Руссова, К. Михальчука та інших [7].

Значну частину бібліографії публікації згадуваного вище М. Антоновича «З історії громад на рубежі 1850–1860-х років» поряд із дослідницькими працями склали спогади, листи та інші матеріали учасників громадівського руху, що вмщують біографічну складову. Свідомий того, що саме біографічні відомості окремих діячів засвідчують загальні важливі аспекти громадівського руху, його національний характер, він не лише широко використав їх у зазначеній праці, а й на її початку підкреслено вказав наступне: «Їх діяльність стала доказом того, що розпачлива праця окремих відчайдушів, які серед безпросвітньої ночі занепаду першої половини XIX ст. йшли дослівно «з мотикою на сонце», не пропала марно. Діяльність цих одиниць дала багаті жнива, які стали базою для дальшого розвитку нації в усіх сферах її життя» [1, с. 29].

Найповнішим у контексті узагальнення біографічних матеріалів щодо членів українських громад виглядає науковий доробок доктора педагогічних наук Н. Побірченко. Зокрема, дослідницею укладений «Короткий біографічний словник членів Київської Старої громади», в якому вона навела біографічні відомості про 196 учасників Київської громади [10]. Також в опублікованих двох книгах авторської монографії «Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття» наведено біографічні відомості щодо кількохсот членів українських громад — Київської (238), Одеської (106), Полтавської (48), Харківської (49), Чернігівської (99) [11, 12].

Наявні історіографічні приклади сучасних наукових праць, що стосуються громадівського руху та містять широкий біографічний матеріал, спрямовані на вивчення окремих постатей, засвідчують, що дослідження українського громадівського руху другої половини XIX ст. значною мірою спирається на біографічні відомості та матеріали, а подекуди дослідниками робилися спроби їх узагальнення. Це пояснюється, насамперед, тим, що важливим елементом у пізнанні минулого для історика виступає рефлексія очевидців і безпосередніх учасників подій, що вивчаються. На сучасному етапі дослідження саме цього періоду вітчизняної історії потребують якомога ширшого залучення матеріалів біографічного змісту, адже лю-

диновимірність теми здатна розкрити ті рушійні механізми, що виникали у середовищі громадівців, спонукали їх самовіддано діяти в національній парадигмі. Слідуючи власним переконанням, ця когорта державотворчої інтелігенції залишила значний спадок в українській історії та культурі.

Повертаючись до питання джерел, варто вказати на те, що окрім наукової спадщини, що ілюструє професійні потуги визначеної когорти інтелектуалів, цінну інформацію для вивчення ролі тих чи інших діячів у загальному процесі містять матеріали особового походження. Усвідомлено створені науковою та творчою елітою, вони набувають особливого значення з-поміж інших (офіційних) документів і матеріалів, оскільки містять глибоко особистісні аспекти.

З опублікованих на сьогодні різних видів джерел особового походження представників українського громадівського руху варто виокремити наступні: мемуари, спогади, щоденники, листи. Не заглиблюючись у джерелознавчі аспекти та фахову оцінку особливостей кожного з них, зазначимо, що вказані джерела в різний час публікувалися на сторінках наукових часописів та виходили окремими виданнями.

Як зазначалося вище, значна кількість матеріалів (листів, спогадів, щоденників, біографій) друкувалися у часописах Історичної секції Української академії наук «Україна» та «За сто літ». Окрім того ці відомості зустрічаються в таких виданнях як: «Основа», «Київська Старина», «Зоря», «Жите і Слово», «Літературно-Науковий Вісник», «Записки Наукового Товариства імені Шевченка», «Записки Українського Наукового Товариства в Києві», «Украинская Жизнь», «Наше минуле» та інших.

Окрім опублікованих матеріалів перспективний пласт відомостей біографічного змісту становлять джерела, розпорошені у архівних і музейних фондах, приватних архівних колекціях тощо. Вивчаючи цей масив відомостей, дослідники мають шанс не лише виявити нову, уточнити та поглибити наявну інформацію, а також відкрити нові імена та постаті, котрі в силу тих чи інших обставин на сьогодні виявилися забутими.

Міждисциплінарні підходи вітчизняної історіографії яскраво засвідчують важливість і актуальність напрямків, що спроможні додатково й повноцінно розкрити ті чи інші аспекти історичного минулого. Біографістика як людиноцентрична дисципліна забезпечує персоніфікацію історичного процесу, дає змогу побачити як загальне, так і конкретне в історії.

Отже, варто наголосити, що саме біографічна складова бачиться нами, як один з пріоритетних напрямків у процесі подальшого ви-

вчення українського громадського руху другої половини XIX ст. Адже саме на основі біографій його представників можна скласти якнайповніше уявлення про різнобічні аспекти досліджуваного періоду.

Визначна плеяда постатей, які сформувалися та діяли в період другої половини XIX ст. у суспільстві, чітко визначила обриси українофільського руху. Його визначні представники, поруч з когортаю менш знаних, але, без сумніву, щирих патріотів, спромоглися закласти ідеологічне підґрунтя під розвиток української держави на початку XX ст. Тому важливим та актуальним сьогодні є звернення дослідників у бік вивчення життєвого та творчого шляху конкретних діячів українських громад. Адже олюднення історичного процесу є одним із пріоритетних напрямів сучасної гуманітаристики.

- 1 Антонович М. З історії громад на рубежі 1850 – 1860-х років [Текст] / М. Антонович // Київська старовина. – 1998. – № 2. – С. 28–49.
- 2 Грушевський М. Передне слово [Текст] / Михайло Грушевський // За сто літ. – 1927. – Кн. 1. – 295 с.
- 3 Житецький І. Київська громада за 60-х років [Текст] / Ігнат Житецький // Україна : науковий двохмісячник українознавства. – 1928. – Кн. 1. – С. 91–125.
- 4 Катренко А. Джерела з історії Київської громади 60–90-х рр. XIX ст. [Текст] / А. Катренко, Н. Чирикало. // Вісник Київ. нац. ун-ту. – Вип. 55. – 2001. – С. 5–13
- 5 Ляшко С. Довідкова біографістика в контексті соціогуманітарного знання XXI ст. [Текст] / С. Ляшко, Н. Марченко // Наук. праці НБУВ. – 2012. – Вип. 34. – С. 465–476.
- 6 Ляшко С. Щодо деяких сучасних тенденцій у розвитку біографічної довідкової справи [Текст] / Світлана Ляшко // Наук. праці НБУВ. – 2010. – Вип. 28. – С. 467–477.
- 7 Міяковський В. «Киевская громада»: Из истории украинского общественного движения 60-х гг. [Текст] / Володимир Міяковський // Летопись революции. – 1924. – № 4. – С. 127–150.
- 8 Нагайко Т. Ю. Біографічні дослідження як складова вивчення українського громадського руху другої половини XIX століття [Текст] / Т. Ю. Нагайко // Українська біографістика. – 2015. – Вип. 12. – С. 96–117.
- 9 Нагайко Т. Українські громади у фокусі української історичної думки: короткий огляд сучасної історіографії [Текст] / Т. Ю. Нагайко // Мандрівець. – 2014. – № 5 (113). – С. 12–17.
- 10 Побірченко Н. С. Короткий біографічний словник членів Київ-

- ської Старої громади (друга половина XIX – початок XX століття) [Текст] / Наталія Семенівна Побірченко. – Київ : Інтеллект, 1998. – 72 с.
- 11 *Побірченко Н. С.* Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття (у двох книгах). Книга I. Київська громада [Текст] / Н. С. Побірченко. – Київ : Науковий світ, 2000. – 307 с.
 - 12 *Побірченко Н. С.* Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття (у двох книгах). Книга II. Громади Наддніпрянської України [Текст] / Н. С. Побірченко. – Київ : Науковий світ, 2000. – 185 с.
 - 13 *Попик В.* Формування вітчизняних ресурсів біографічної інформації: від витоків Національного відродження до здобуття Україною незалежності [Текст] / Володимир Попик // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 3. – С. 21–31.
 - 14 *Попик В. І.* Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації XXI століття [Текст] / В. І. Попик // Українська біографістика. – 2008. – Вип. 4. – С. 8–40.
 - 15 *Чикаленко Є.* Спогади (1861–1907) [Текст] / Є. Чикаленко. – Нью-Йорк : Українська вільна академія наук у США, 1955. – С. 111.

REFERENCES

- 1 Antonovych, M. (1998). *Z istorii hromad na rubezhi 1850-1860-kh rokiv* [History communities at the turn of 1850–1860 years]. *Kyivska starovyna* [Kyiv old]. 2, 49–84. [in Ukrainian].
- 2 Hrushevskiyi, M. (1927). *Perednie slovo* [Foreword]. In *Za sto lit* [Over a hundred years]. (B. 1.) [in Ukrainian].
- 3 Zhytetskiy, I. (1928). *Kyivska hromada za 60-tykh rokiv* [Kyiv community for 60 of those years]. In *Ukraina: naukovyi dvokhmisiachnyk ukrainoznavstva* [Ukraine: Ukrainian scientific dvokhmisiachnyk] (Vol. 1, pp. 91–125). [in Ukrainian].
- 4 Katrenko, A. & Chirikalo N. (2001). *Dzherela z istorii Kyivskoi hromady 60–90-kh rr. XIX st.* [Sources on the history of Kiev community 60–90-ies. XIX century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu* [Bulletin of Kyiv National University]. (Vol. 55, pp. 5–13). [in Ukrainian].
- 5 Liashko, S. M. & Marchenko, N. P. (2012). *Dovidkova biohrafistyka v konteksti sotsiohumanitarnoho znannia XIX st.* [Additional biographical context of socio-humanitarian knowledge in the XXI century]. In *Nauk. pratsi NBUV* [Proceedings Vernadsky National Library]. (Vol. 34, pp. 465–476). [in Ukrainian].

- 6 Liashko, S. (2010). *Shchodo deiakykh suchasnykh tendentsii u rozvytku biohrafichnoi dovidkovoï spravy* [On some current trends in the development of biographical reference case]. In *Naukovi pratsi NBUV* [Proceedings Proceedings Vernadsky National Library]. (Vol. 28, pp. 467–477. [in Ukrainian].
- 7 Miiakovskiy, V. (1924) *Kyevskaia hromada: Yz ystoriy ukraynskoho obshchestvennoho dvyzheniia 60-kh hh.* [Kievskaya community: IZ Ukrainian history the Public movement of 60-ies]. *Letopys revoliutsyy* [Revolution chronicles], 4, 127–150. [in Ukrainian].
- 8 Nahaiko, T. Iu. (2015). *Biohrafichni doslidzhennia yak skladova vyvchennia ukrainskoho hromadivskoho rukhu druhoi polovyny XIX stolittia* [Biographical research study as part of Ukrainian community movement of the late nineteenth century]. In *Ukrainska biohrafistyka* [Ukrainian biographical]. (Vol. 12, pp. 96–117). [in Ukrainian].
- 9 Nahaiko, T. (2014). *Ukrainski hromady u fokusi ukrainskoi istorychnoi dumky: korotkyi ohliad suchasnoi istoriohrafii* [Ukrainian community in focus Ukrainian historical thought: an overview of contemporary historiography]. *Mandrivets* [Mandrivets], 5, 12–17. [in Ukrainian].
- 10 Pobirchenko, N. S. (1998). *Korotkyi biohrafichnyi slovnyk chleniv Kyivskoi Staroi hromady (druha polovyna XIX – pochatok XX stolittia)* [Short Biographical Dictionary of Old Kyiv community members (second half of XIX – early XX century)]. Kyiv: Intelekt. [in Ukrainian].
- 11 Pobirchenko, N. S. (2000). *Pedahohichna i prosvitnytska diialnist ukrainskykh Hromad u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia (u dvokh knyhakh). Knyha I. Kyivska hromada* [Educational and awareness of the Ukrainian community in the late nineteenth – early twentieth century (in two books). Book I. Kyiv community]. Kyiv: Naukovi svit. [in Ukrainian].
- 12 Pobirchenko, N. S. (2000)ю *Pedahohichna i prosvitnytska diialnist ukrainskykh Hromad u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia (u dvokh knyhakh)* [Educational and awareness of the Ukrainian community in the late nineteenth – early twentieth century (in two books)]. Knyha II. Hromady Naddnpirianskoi Ukrainy]. Kyiv: Naukovi svit. [in Ukrainian].
- 13 Popyk, V. (2012). *Formuvannia vitchyznianykh resursiv biohrafichnoi informatsii: vid vytokiv Natsionalnoho vidrozhennia do zdobuttia Ukrainoiu nezalezhnosti* [Formation of national resources biographical information from the origins of National Revival to the independence of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk* [Library Journal]. 3, 21–31. [in Ukrainian].

- 14 Попык, V. I. (2008). *Svitohliadni zasady rozvytku ukraïnskoi biohrafistyky ta formuvannia natsionalnykh resursiv biohrafichnoi informatsii XIX stolittia* [Ideological basis of Ukrainian biographical and formation of national resources biographical information of the XXI century]. In *Ukraïnska biohrafistyka* [Ukrainian biographical]. (Vol. 4, pp. 8–40). [in Ukrainian].
- 15 Chykalenko, Ie. (1955). *Spohady (1861–1907)* [Memories (1861–1907)]. (P. 111). Niu-Iork: Ukraïnska vilna akademiia nauk u SSH. [in Ukrainian].

Біографічні відомості про діячів українського громадського руху: методологічна та джерельна візії.

Нагайко Т. Ю., кандидат історичних наук, докторант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав-Хмельницький).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Київ, 2016. – Вип. 13. – С. 189–203.

Представники українського громадського руху виступили творцями та водночас носіями того нематеріального інтелектуально-духовного спадку, що забезпечив передачу власного культурного архетипу між поколіннями українців.

Враховуючи виключну значимість періоду національного відродження та важливість особистісного внеску представників прогресивної українофільської течії — громадівців, слід зауважити, що першочерговість і обов'язковість використання біографічних відомостей має визначальний вплив у вивченні як заявленої, так і інших подібних тем.

Міждисциплінарна площина соціально-гуманітарного знання визначає застосування біографічного підходу, у тому числі в історичному дискурсі, саме через необхідність олюднення історичного процесу.

До опублікованих матеріалів біографічного змісту досліджуваної теми можна зарахувати дисертаційні дослідження, монографії, наукові статті та розвідки присвячені окремим персоналіям громадівського руху. Доповнюють цей перелік словники, довідники та енциклопедії, де вказуються відомості про осіб з персонального складу українських громад.

Сюжетами наукових досліджень все частіше виступають інтелектуальні мережива (середовища), родинні та професійні кола, корпоративні взаємини, науковий спадок та долі окремих представників того чи іншого суспільного цеху. Зазначена наукова практика повер-

тає забуті імена, сприяє об'єктивному висвітленню загальних історичних тем та окремих сюжетів.

Важливим та актуальним сьогодні є звернення дослідників у бік вивчення життєвого та творчого шляху конкретних діячів українських громад. Адже олюднення історичного процесу є одним з пріоритетних напрямів сучасної гуманітаристики.

Ключові слова: біографічні відомості, український громадівський рух, біографістика, методологічна візія, бібліографічне джерело.

Personalities of Ukrainian public movement: biographical data. Methodological and original vision.

Nahaiko T. Yu., Candidate of Historical Sciences, candidate for a doctor's degree, State Institution of Higher Education Pereyaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda Pedagogical University (Pereyaslav-Khmelnytskyi).

Ukrainian biographical = Biographistica ukrainica. – Kyiv, 2016. – Vol. 13. – P. 189–203.

Representatives of Ukrainian public movement became both creators and holders of that invisible, intellectual and spiritual heritage that could pass its own genetic code between Ukrainian generations.

Taking into account the significance of the period of Ukrainian revival and importance of personal contribution of the representatives, called «chromadivtsi», belonged to progressive pro Ukrainian movement, we shall mention that priority and necessity of using biographical data has a great influence while studying this subject and the other similar ones.

Interdisciplinary field of social and humanities knowledge defines the using of biographical approach including using it in historical discourse because of the need to personalize the historical process.

We can count thesis researches, monographs, scientific articles, and researches devoted to the different personalities of public movement to published materials for this subject that are of biographical type. This list shall be added with dictionaries, reference books and encyclopedias containing data about those from Ukrainian associations' personnel.

Plots of scientific researches more often come out of intellectual net (environment), family and professional circles, corporate relations, scientific heritage and separate lives of representatives from one or another public association. The mentioned scientific practice retrieves forgotten names, leads to objective highlighting of general historical topics and separate stories.

For researches it is currently important today to turn to the side of studying of life journey and cultural lives of specific personalities from Ukrainian associations. Inasmuch as one of the prior approach of Ukrainian humanities is to personalize the historical process.

Keywords: biographical data, Ukrainian public movement, biographical science, methodological vision, bibliographical source.

Биографические сведения о деятелях украинского громадского движения: методологическое и источниковедческое видение.

Нагайко Т. Ю., кандидат исторических наук, докторант ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» (г. Переяслав-Хмельницкий).

Украинская биографистика = Biographistica ukrainica. – Киев, 2016. – Вып. 13. – С. 189–203.

Представители украинского громадского движения выступили создателями и одновременно носителями того нематериального интеллектуально-духовного наследия, которое обеспечило передачу собственного культурного архетипа между поколениями украинцев.

Учитывая исключительную значимость периода национального возрождения и важность личного вклада представителей прогрессивной украинофильской среды — громадцев, следует заметить, что первоочередность и обязательность использования биографических сведений имеет определяющее влияние в изучении как заявленной, так и других подобных тем.

Междисциплинарная плоскость социально-гуманитарного знания определяет применение биографического подхода, в том числе в историческом дискурсе, именно из-за необходимости очеловечивания исторического процесса.

К опубликованным материалам биографического содержания исследуемой темы можно отнести диссертационные исследования, монографии, научные статьи и исследования посвященные отдельным персоналиям громадского движения. Дополняют этот список словари, справочники и энциклопедии, где указываются сведения по персональному составу украинских громад.

Сюжетами научных исследований все чаще выступают интеллектуальные среды, семейные и профессиональные круги, корпоративные отношения, научное наследие и судьбы отдельных представителей того или иного общественного цеха. Указанная на-

учная практика возвращает забытые имена, способствует объективному освещению общих исторических тем и отдельных сюжетов.

Важным и актуальным сегодня является обращение исследователей к изучению жизненного и творческого пути конкретных деятелей украинских громад. Антропоцентризм исторического процесса является одним из приоритетных направлений современной гуманитаристики.

Ключевые слова: биографические сведения, украинское гражданское движение, биографистика, методологическая визия, библиографический источник.